

С.П. Римар, ст. викл., Т. Потапчук, студ.

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми статево-вікової структури населення України (соціологічні аспекти пенсійної реформи)

В статті описано дослідження щодо статево-вікової структури населення, а також вплив сучасного демографічного стану населення в Україні. Проблеми співвідношення між віковими групами людей. Зростання рівня навантаження на населення працездатного віку. Подано статистичні дані дослідження. Визначення фінансового регулювання пенсійного віку, а з іншого — необхідність врахування психологічного фактору.

статево-вікова структура, пенсійний вік, фінансове регулювання, соціально-демографічний стан, старіння населення, навантаження

Сучасний демографічний стан населення України визначається як кризовий. Підвищується смертність, зменшується народжуваність. Це питання турбує багатьох, існують різні тенденції щодо розгляду цього питання. Рівень смертності населення України вже став перевищувати рівень народжуваності. Це, зрештою, призвело до депопуляції, тобто зменшення загальної кількості населення України.

Актуальність дослідження проблем, пов'язаних із формуванням демографічних втрат, та пошук шляхів їх розв'язання зростає з кожним роком. Інтенсифікація трансформаційних процесів у житті суспільства, що спостерігається протягом останніх років, призводить до збільшення кількості та варіативності ризикових ситуацій, які прямо чи опосередковано впливають на зміну регіональних демографічних характеристик. Недооцінка ризику демографічних втрат призводить до закріплення негативних тенденцій у демографічній сфері, що, в свою чергу, спричиняє появу інших несприятливих змін в соціально-економічному становищі регіонів або в країні загалом.

Природний приріст населення йде зі знаком "мінус". Так, у 1998 р. кількість населення України зменшувалась на 6 осіб на кожну тисячу, мешканців Києва на 2,8 особи, а в 2000 р. - вже на 3 особи на тисячу.

Важливою характеристикою соціально-демографічного стану будь-якого суспільства є вікова структура населення. Під нею розуміють розподіл населення за віковими групами та віковими контингентами з метою вивчення демографічних та соціально-економічних процесів. Саме за допомогою вивчення вікової структури населення та динаміки її змін можна визначити місце у суспільстві різних соціальних груп, в тому числі й людей з особливими потребами.

Перебудова вікового складу населення відбувається на ґрунті надзвичайно низького рівня народжуваності в недалекому минулому та в сучасних умовах. Тобто старіння населення може проходити як на підставі зростання середньої тривалості життя, так і через зменшення рівня народжуваності. На жаль, збільшення середньої тривалості життя населення України не очікується, а спад народжуваності зростатиме.

Постаріння населення ставить проблему пошуку ефективних засобів продовження тривалості повноцінної, трудової та соціальної активності населення, збереження його фізичного та інтелектуального здоров'я.

Статево-вікова структура населення відбиває також співвідношення між віковими групами людей, зокрема чоловіків та жінок. Співвідношення між чоловіками і жінками неоднакове у різних вікових групах. У дитячому і юнацькому віці приблизно однакова кількість дівчат і хлопців, навіть хлопців дещо більше. Але вже в середньому віці співвідношення поступово змінюється на користь жінок, у старшому віці чоловіків майже у

два рази менше, ніж жінок. Це пов'язано із тим, що у жінок більша тривалість життя, а пік смертності у чоловіків настає після 40 років, а жінок після 50 років, також на це впливають спосіб життя, умови праці. Диспропорція між чоловіками і жінками у старшому віці посилюється ще й тим, що у ньому перебувають люди, які пережили.

На початок 2005 р. 15.4% чоловіків та 24.1% жінок мали понад 60 років. Існують значні відмінності у сільській і міській місцевостях щодо темпів старіння людей.

Однак поряд із високим рівнем старіння, жінки визначаються вищим, ніж чоловіки показником довголіття (відношення населення у віці понад 80 років до кількості населення у віці понад 60 років). У 2005 р. цей показник становив серед жінок сільської місцевості 15.2%, міських поселень - 11.7% (серед чоловіків відповідно 8.1% та 6.8%). Внаслідок старіння населення в Україні постійно зменшується частка працездатних людей (в 2004 р. - 58.8%), особливо цей процес характерний для сільської місцевості, там їх частка - 49.5%. Особливості демографічних процесів, що відбуваються в Україні, призвели до того, що найбільш інтенсивно скорочується найбільш продуктивна група населення віком від 20 до 30 років. Це вже не епізодичне явище, а сталий процес, що триває всю другу половину ХХ століття. Так, при загальному збільшенні чисельності населення у 1959-1970 рр. кількість осіб даного віку зменшилась на 19.8%, за 1979-1989 рр. - на 10.5%. Тепер вона також інтенсивно зменшується внаслідок потужних міграційних процесів. Це ще більше деформуватиме статеву-вікову структуру населення. Внаслідок старіння населення збільшується демографічне навантаження на населення працездатного віку. На кожну 1000 працездатних в країні припадає 365 дітей і 412 людей старшого віку, тобто 768 непрацездатних людей або утриманців. Дещо нижчі ці показники у містах (695 осіб), що викликано недавньою масовою міграцією людей до них із сільської місцевості. А у селах вже непрацездатних людей більше, ніж працездатних (демографічне навантаження більше у 1.5 раза, ніж у містах. Така ситуація у нашій країні приводить до такого явища, як "утриманство", тобто коли непрацюючі люди є утриманцями працюючих. Це зумовлено тим, що всі збереження пенсіонерів пропали внаслідок невдалих спроб реформувати економіку, а мізерної пенсії не вистачає навіть для фізичного виживання. У інших країнах пенсіонери не є утриманцями працездатних людей, бо вони витрачають капітал, набутий у роки активної діяльності. Поряд з цим, не слід процес старіння людей розглядати як суто негативне явище. Необхідно ефективно використовувати досвід літніх людей, створити умови для їх повноцінного життя та діяльності.

Вікова структура населення України свідчить про регресивний тип відтворення поколінь: в ній нараховується понад 14.3 млн. пенсіонерів, з них за віком – понад 10.3 млн. осіб, за інвалідністю – понад 2.0 млн. осіб. У розрахунку на 1000 жит. припадає понад 300 пенсіонерів.

Відбувається постійне скорочення економічно ефективної частини населення; частка людей у віці 15-24 р. – 15%, а 25-59 р. – 46,7%. Скорочення економічно активного населення призведе до ще більшого зростання рівня навантаження на населення працездатного віку. За шкалою ООН старим населення вважається тоді, коли частка людей у віці понад 65 р. становить більше 7%. В Україні вона загалом досягнула 15.9%, а серед сільських жителів – 19,8%. Тому населення країни оцінюють як дуже і дуже старе.

Важливими наслідками старіння населення, як відзначають західноєвропейські дослідники, є крім погіршення демографічних показників, ще й такі: зниження здатності до освоєння нових професій і застосування нових технологій, негативний вплив на ефективність виробництва, бо з віком величина зарплати збільшується, а продуктивність праці зменшується.

Важливого значення для багатьох аспектів життя має питання "навантаження" працездатного населення непрацездатним. Як відомо, пенсійний фонд формується за рахунок податків з доходів працюючих. До цієї соціальної групи належать, крім дітей та людей похилого віку, й особи з особливими потребами. Розробка реально ефективних заходів,

спрямованих на виведення області із глибокої демографічної кризи і сповільнення прогресуючої депопуляції повинна орієнтуватись, не тільки зменшення смертності, але, головним чином, на підвищення рівня здоров'я населення, який зможе підкоректувати показник високої смертності.

Пенсійний вік є одним з ключових питань в обговоренні будь-якої системи пенсійного забезпечення. Він виступає своєрідним індикатором ступеню фінансової стабільності пенсійної системи соціальної справедливості в суспільстві. Тому недивно, що в ході проведення пенсійної реформи в Україні багато дискусій виникає навколо питання підвищення пенсійного віку. Погляди фахівців на цю проблему дуже різні. Якщо одні висловлюють думку про поступове підвищення пенсійного віку, то інші категорично заперечують доцільність таких перетворень.

В ході подібних дискусій обговорюються два головних аспекти. З одного боку – це чітке визначення фінансового регулювання пенсійного віку, а з іншого – необхідність врахування психологічного фактору, який засвідчує рівень готовності суспільства до таких змін. Такий підхід до питання підвищення пенсійного віку важливий ще й тому, що не можна втрачати довіру людей до пенсійної реформи. Адже спочатку вони повинні реально усвідомити та відчуті ті зміни, які відбуваються в пенсійній системі, зокрема відчуті реальне зростання рівня свого добробуту.

Таким чином, структура співвідношення працездатного та непрацездатного населення вимагає від останнього більш активної життєвої позиції та включення його, по можливості, до виробничої діяльності.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що отримання людьми з особливими потребами вищої освіти та професійних навиків слід розглядати не як акт гуманізму, а як соціально-демографічну та соціально-економічну необхідність. Ця соціальна група посідає помітне місце в демографічній структурі населення України. Її активна життєва позиція сприятиме стабілізації та поліпшенню економічної, соціальної та культурної ситуації в українському суспільстві.

Список літератури

1. Демографічна криза в Україні. Проблеми дослідження, витоки, складові, напрями протидії / За ред. В. Стешенко. - К., 2001. - 560 с.
2. Пирожков С.И. Демографические процессы и возрастная структура населения. - М.: Статистика, 1976. - 136 с.
3. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія населення України. - Тернопіль, 2007.

С. Рymar, Т. Потapчук

Проблеми поло-возрастной структуры населения Украины (социологические аспекты пенсионной реформы)

В статье описаны исследования по поло-возрастной структуры населения, а также влияние современного демографического состояния населения в Украине. Проблемы соотношения между возрастными группами людей. Рост уровня нагрузки на население трудоспособного возраста. Представлены статистические данные исследования. Определение финансового регулирования пенсионного возраста, а с другой - необходимость учета психологического фактора.

S. Rymar, T. Potapchuk

Problems of sex-age structure of population of Ukraine (sociological aspects of pension reform)

This paper describes research on sex-age structure and the impact of contemporary demographic situation in Ukraine population. Problems of correlation between the age groups of people. Growth in load on the working age population. Statistical data of the study definition of financial regulation of pension age and on the other - the need to take into account the psychological factor.

Одержано 17.04.10

А.Е. Щеглова, студ. гр. СІ-07-2, С.Б. Куликовський, доц., канд. филос.наук
Кіровоградський національний технічний університет

Легітимність державної влади в Україні

Теорія поділу влади передбачає існування трьох незалежних гілок державної влади. Між ними існує механізм стримувань і противаг, який забезпечує неможливість надмірної концентрації влади в одному із владних інститутів. Поділ влади поширюється на недержавні політичні інститути. Всередині партії можуть існувати органи, що виконують представницьку, виконавчу і судову функції.

Механізм стримувань і противаг, очевидно, слід впроваджувати у структуру будь-якої політичної організації з метою запобігання концентрації влади в руках якогось лідера або елітного клану.

Конституція України визначила правові межі державного примусу щодо суспільства і громадян. Влада часто вдається до не правових засобів примусу: неконституційних домагань, шантажу, підкупу, бюрократичних зволікань у вирішенні тієї чи іншої справи, репресивних переслідувань та ідеологічних маніпулювань громадською думкою.

Що стосується легітимності влади в Україні, то слід визнати, що вона тільки частково відповідає своїй суті у її різних модифікаціях.

Легітимність традиційного виду в Україні здебільшого має у своїй основі настанови, які споріднені з комуністичними і націоналістичними традиціями. Однак частина громадян довіряє лише тій державі, яка можлива з відновлення нового Союзу, друга - пов'язує свій успіх з національною державою, вважаючи, що нинішня держава не є національною, оскільки нею управляють «антиукраїнські сили», третя – сподівається на державу, яка б поєднувала національні державні традиції з сучасним цивілізованим державотворчим ідеалом.

В Україні слабо виражена легітимність харизматичного виду на національному рівні, оскільки немає такого лідера, який мав би підтримку в усіх регіонах України, серед різних соціальних груп і політичних організацій.

Найвищу харизматичність має Президент в силу свого конституційного статусу, який дозволяє йому більш раціонально і оперативно реагувати на складні проблеми перетворень. Однак ця харизматична легітимність нетривка і охоплює незначну частину населення.

У сьогоднішній Україні, особливо на початку державного відродження, досить помітною була харизматична легітимність, тимчасового характеру, яка швидко розвивалася, як тільки ці політики з опозиціонерів сідали у владні «крісла». Національно-патріотична легітимність має неоднаковий вираз у різних регіонах України. Якщо в Західній Україні ця легітимність домінує, то в Центральній і Південній Україні вона не набула ще масового поширення. Крім цього, ця легітимність зводиться лише до етнокультурних традицій. Тобто